Årsta, Österhaninge sn, Sotholms hd.

Kyrkoherden Andreas Arvidi uppger, i sin förteckning över socknens fornminnen 1668 (jfr ovan Sö 261 och 270), att en »berg-runeskrifft» skall ha funnits »vid H. Excᵗᶻ Högvälbʳ Hʳ Knut Kurcks gård, Åhrestadh». Den upptages av Liljegren (L 2024) men är f. ö. icke känd från senare tid. Den har förgäves efterforskats av Dybeck och Boije.

274. Stockholm, Södersluss.

Pl. 135.

Litteratur: B 136, L 364, D II 4. — J. Bureus, Monumenta Sveogothica hactenus exsculpta (1624), n:r 43, F a 5 n:r 358 (s. 151), F a 6: 1 n:r 37 (s. 47), F a 10: 1 n:r 43; P. Dijkman, Historiske Anmärkningar (1723), s. 105; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 351; B. Nerman, Det forntida Stockholm (1922), s. 13; S. Erixon, Skansens kulturhistoriska avdelning, 3 uppl. (1931), s. 191.

Äldre avbildningar: Bureus a. a.; J. Leitz (B 136); Dybeck a. a.; Brate (ATA).

Stenen var känd redan av Johannes Bureus; den fanns på hans tid »i en Wägg wid Söder Port i Stockholm». Träsnittet i *Monumenta Sveogothica* visar, att den var inlagd i en tegelmur, straxt ovanför stenfoten och invid hörnet av byggnaden. Härmed överensstämmer i stort sett teckningen i B 136; platsen säges här vara »Söder-slus». Burei teckning är i flera detaljer, där den kan kontrolleras, mindre exakt; märk särskilt rundjurets huvud och runslingans avslutning med runorna **urnl faþur**. Det är därför knappast troligt, att stenen har haft den jämna kant upptill och på v. sidan, som hans teckning anger. I en förteckning över Upplands runstenar (*Monumenta Sveo-Gothorum* 1) uppger Peringskiöld, att stenen finnes i ett »Stenhuushörn moot Södra Ström». Närmare uppgifter om dess läge få vi av P. Dijkman: »in mot Söderqwarn när man kommer från Järntorget, uti ett huushörn inmurad . . . Stenen står i Muren och är afslagen, så att rätta meningen intet kan vtfåås». Denna beskrivning hänför sig till tiden före 1690, ty detta år blev huset ombyggt och stenen flyttad. Enligt Olof Celsius fanns den, då han den 1 juni 1727 upptecknade inskriften, »mitt i mellan tvenne fenster. Huset kallas nu Funckska Caffehuset . . . NB. En gammal matrona, som där bodde, berättade at ett stycke gådt af denna stenen när huset sidst upbygdes för 37 åhr sedan, det är 1690. Det gambla huset har varit myckit mindre, och stådt ifrån långl. tider tillbaka, in på gården och en stenmur vid gatan. Änkan som nu bebor samma hus är . . . Schickens änka, gambla Clas Lampa bryggarens dotter, hvilkens hus det förr varit». År 1781 undergick huset en ny ombyggnad[1]; huruvida därvid runstenen flyttades är icke bekant. Då Dybeck avtecknade den, var den »inmurad i vestra väggen af ett stenhus mellan Järntorgs- och Trievalds-gatorna». Huset var beläget vid Slussplan, mellan Järntorgsgatan och Trievaldsgatan, i kvarteret Medusa, med adress Slussplan 61. År 1878 tillhörde det professor O. Th. Sandahl († 1894). Han anmälde hos dåvarande Riksantikvarien, Bror Emil Hildebrand, att han ämnade »företaga en större reparation å sitt i hörnet af Jerntorgsgatan och Slussplan belägna hus» och därvid uttaga en i husets vägg inmurad runsten, och begärde få veta, var stenen efter uttagningen borde uppställas. Frågan föredrogs inför Vitterhetsakademien (Akademiens Protokoll 1878, § 145), som »ansåg stenen böra uppställas på någon fri plats, möjligtvis i planteringen omkring Carl Johans bildstod». Av någon anledning blev denna plan ej fullföljd. Vid ett senare sammanträde (§ 232) meddelar nämligen Hildebrand, »att den ur Hr Professor Sandahls hus vid Slussplanen här i staden uttagna runstenen

[1] R. Josephson, *Borgarhus i Gamla Stockholm* 1 (1916), s. 196.

blifvit mottagen och kommer att uppställas i planteringen på norra sidan om Nationalmuseibyggnaden». Den införlivades i samband härmed med Statens Historiska Museums samlingar, där den erhöll inventarienummer 6165. I parken vid Nationalmuseum kvarstod den till år 1913, då den som deposition överlämnades till Skansen (VHAAkad:s Förvaltningsutskotts protokoll 1913, § 38). Där står stenen för närvarande rest.

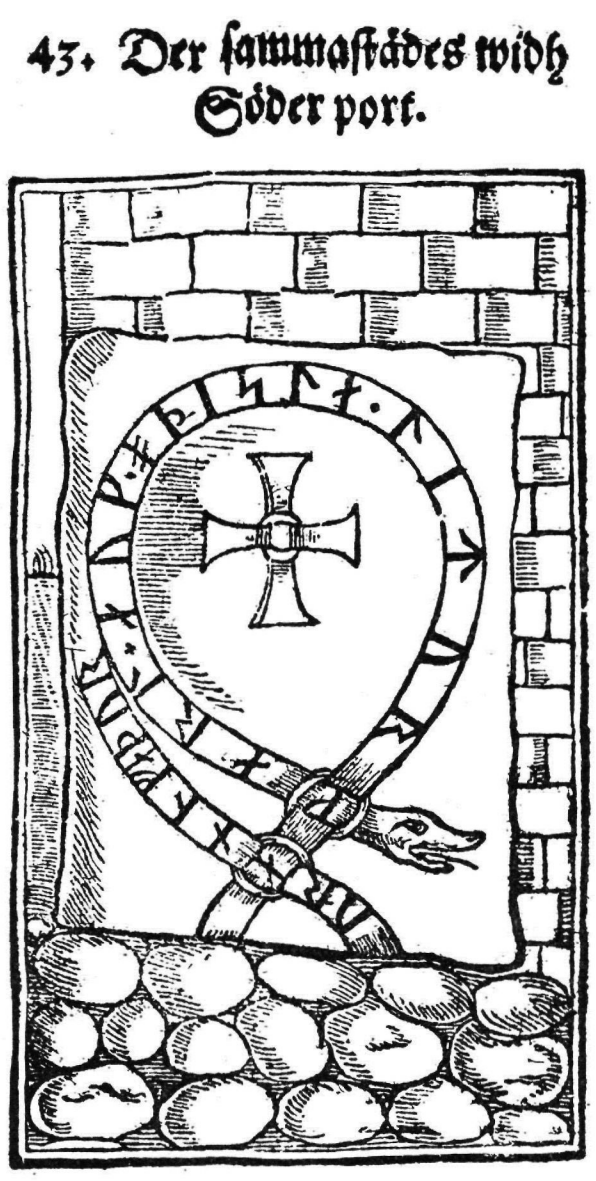

Sö 274. Stockholm, Södersluss.
Ur: Joh. Bureus, Monumenta Sveogothica (F a 10: 1), 1624.

Var stenen ursprungligen har haft sin plats är sålunda okänt. Ristningens ornamentik för den emellertid tydligt till en grupp runstenar i Södertörn, vars närmaste representant är Farsta-stenen i Brännkyrka sn (Sö 290). Likheten mellan Södersluss-stenen och Farsta-stenen är så stor, att det icke kan råda något tvivel därom, att de äro utförda av samme ristare. Sö 274 har därför säkerligen stått på det gamla Stockholms område eller i dess närhet, innan den vid ett husbygge eller en ombyggnad blivit tagen som god pris och använd som stenmaterial i en vägg. Det har emellertid utan tvivel funnits gott om lämplig sten på de södra bergen, och det är därför knappast troligt, att en runsten för detta ändamål skulle ha fraktats synnerligen långt. Alldeles omöjligt är väl icke, att stenen ursprungligen kan ha stått i närheten av Söderström, på norra eller södra sidan.

Stenen är bevarad i fragmentariskt skick. Nedre delen med ungefär en tredjedel av ristningen var borta redan i början av 1600-talet. Även upptill på v. sidan är ytan skadad, så att flera runor gått förlorade. Dessa skador ha uppkommit på 1600-talet; de finnas ännu icke på Burei avbildning, men på Leitz' teckning har stenen i detta avseende ungefär samma utseende som för närvarande. Uppgiften hos Celsius, att ett stycke av stenen skulle ha slagits av vid bygget 1690, förefaller osannolik.

Nuvarande höjd 1,35 m., bredd 1,20 m. Ristningen är på de oskadade delarna av stenen tämligen tydlig och väl bevarad.

Inskrift (det inom [ ] supplerat efter Bureus):

+ **karl** [+] **au**[**k** +] **oþ**[**is**]**la** + **litu** + **raiṣ** · · · · + **aurnisl** + **faþur** + **-**
5 10 15 20 25 30

Karl ok Aðisla letu ræisa . . . Arnisl, faður . . .

»Karl och Adisla läto resa . . . Arnisl, [sin] fader.»

Till läsningen: 8 **o** är tydligt; båda bst äro bevarade. Mellan 9 **þ** och 12 **l** finnes plats för två runor; av den första av dessa finnes nedre delen av en hst kvar. 15 **i** är icke stunget. Av 21 **s** finnes övre staven och en del av mellanstaven i behåll. 22—26 **aurni** äro tydliga, likaså 28 **l**; 27 **s** är skadat, men säkert. 28 **l** har krökt bst; kan icke vara ett **n**. 34 är en tydlig rak hst, sålunda ett **i**; några bst kunna ej spåras. — Bureus: 8—13 **oþisla**, 22—28 **urnl**. — B 136: 8—13 **oþ--la**, 22—28 **aurnisl**. — Dybeck: 8—13 **oþ**[**is**]**la**, 22—28 **aurnisn**. — Brate: **oþ--la**, **aurnisl**.

8—13 **oþisla** förefaller, av formen att döma, att vara ett kvinnonamn. Huruvida **o**-runan här representerar *o-* (*ö-*)ljud eller *a*-ljud, kan ej med säkerhet avgöras. Det senare är övervägande sannolikt; ristningar, som torde vara utförda av samme ristare (se Inledningen), bruka **o** för *a*-ljud: Sö 256 **onutr** *Anundr*, Sö 297 **omuþa** *Amoða*, **þino** *þina*, trol. också Sö 269 **outr** *Anundr;* Sö 237 **onut** *Anund*, **raiso** *ræisa*. Ett kvinnonamn *Aðisla*, till mansnamnet *Aðils*, är emellertid f. ö. icke känt, varken från runinskrifter eller medeltida urkunder. 22—28 **aurnisl** torde vara ett *Arngisl*; i den yngre formen *Arnisl* är detta känt från medeltiden (Lundgren-Brate).

275. Nabbhagen, Strängnäs.

Pl. 134. Pl. 3: B 703.

Litteratur: B 703, L 960. — J. Peringskiöld, F l 5: 5, s. 63 (bland »Oafrijtade Runstenar»), Monumenta Sudermanniæ; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 352; VHAAkad.s Månadsblad 1872, s. 47; R. Dybeck, Runa (fol.) 2 (1874), s. 19; Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria 1 (1877), s. 5, 11; E. Brate och S. Bugge, Runverser (ATS 10: 1), s. 209 f.

Äldre avbildningar: Chr. Ehrenhoff (originalteckning i Peringskiölds Monumenta Sudermanniæ, träsnitt i B 703); Brate 1895 (ATA).

Runstenen, som redan på 1600-talet endast var ett fragment, fanns då enligt Peringskiöld (och *Bautil*) i »Strägnäs Stora trägårdz Stenhusmur».[1] Vid mitten av 1700-talet låg den, enligt Lars Hallmans *Det gamla och nya Strängnäs* (förf. omkring 1760, tryckt 1853) »i en stenbro i borgmästarens gård». Den var sedan länge försvunnen men återfanns av lektor H. Aminson år 1864, »inlagd i stalltrappan på bakgården i Hedinska egendomen vid Sandgatan». Den restes 1872 i Nabbhagen, en plantering straxt S om staden, nära stranden av Mälaren. År 1931 flyttades stenen till Domkyrkoplanteringen, där den nu står rest, i närheten av Domkapitelhusets södra gavel.

Stenen är troligen endast en liten del av en större ristning. Höjd 0,94 m., bredd 0,56 m. Ristningen är ganska otydlig och svårläst, säkerligen på grund av nötning under den tid, då stenen låg som trappa.

Inskrift (det inom [ ] supplerat efter B 703):

na · bist · mat - - ḥi · a[imi · uar]
5 10 15 20

Till läsningen: 4 **i** är icke stunget. Efter 9 **t** följer en skada i stenen, som fanns redan på 1600-talet och som torde ha tagit bort två runor. 12 **h** är tydlig på 1600-talsteckningen. Nu är endast v. övre bst säkert skönjbar; möjligen finns också en liten rest av v. nedre bst.

S. Bugge förmodar, att »Brudstykket giver os Slutningen af en Inskrift, hvori den Afdöde prises. Det skal maaske læses: **[han · ma]na · bist · mat[aʀ ·]i · aimi · uar** · · · Eller har der staaet · · · **hi · aimi** for *i hæimi*? . . . 'Han var den bedste til at give Mad (den gjæstfrieste) af alle Mænd i Verden'. Det synes Vers:

hann manna best
mataʀ i hæimi var.»

Bugges tolkning förefaller icke osannolik, trots formerna **bist** för *bæstr* och **uar** för *vaʀ*. Den egendomliga ordföljden, med predikatsverbet sist, kan bero på att inskriften har versform. — Jfr Sö 64 *hann vaʀ m[ann]a bæstr*, Sö 136 *hann vas und hifni bæstr* och Sö 338 *Brøðr vaʀu þeiʀ bæstra manna.*

[1] Om »Stora Trädgården», belägen mellan Sturegatan och Stora Trädgårdsgatan, se G. Löw, *Anteckningar om Strängnäs stad och Strängnäs stift i äldre tid* (1925), s. 21 f.